

Protestiliikumised Rootsis ning nende mõju poliitikale

KATRIN UBA
*Uppsala Ülikooli politoloogia
osakonna dotsent*

Rootsis toimunud protestiliikumised on enamasti kohaliku tähtsusega ja suhteliselt rahulikud. Samas on inimeste aktiivsus valimisevälisel perioodil mägingunud vahel olulist rolli (vähemalt kohalikus) poliitikas. Ka Eesti protestiaktatsioonide süstemaatiline analüüs annaks meile inimeste poliitilisest aktiivsusest terviklikuma pildi.

Rootsit tuuakse tihti Eestile eeskujuks kui hea demokraatliku poliitilise kultuuriga riiki, kus kehtivad kokkulepped ning tsiviilühiskonna aktivistid kaasatakse poliitikasse või vastupidi, eriti viimasel ajal, kui hirmutavat näidet ebastabiilsest ühiskonnast, milleni on viinud avatud immigratsioonipoliitika. Viimase puhul tuuakse näiteks rahutusi Stockholmi, Göteborgi või Malmö eri linnaosades. Selle artikli eesmärk on pakkuda natuke laiemat pilti Rootsis toimunud protestide kohta alates 1980ndatest tänapäevani ning kirjeldada Rootsi poliitikute suhtumist protestidesse.

Alustan lühikese ülevaatega protestide olemusest ning sellest, mida me üldiselt teame protestide mobiliseerimisest ning protestiliikumiste rollist poliitilistes protsessides. Seejärel kirjeldan

protestiliikumiste suundi Rootsis viimase kolme kümnendi jooksul, peatudes eraldi ka nende vägivaldsusel. Lõpetuseks toon näite ühest analüüsist, mis keskendub koolide sulgemise vastastele protestidele ning sellest, kuidas kohaliku omavalitsuse poliitikud sellistesse aktsioonidesse suhtuvad. Hoolimata demonstratsioonide arvu kasvust alates 1980. aastatest on enamik proteste Rootsis kohaliku tähtsusega ning vägivaldseid aktsioone on väga vähe. Kuigi kohaliku omavalitsuse poliitikud suhtuvad kõigisse protestivormidesse, välja arvatud allkirjade kogumine, negatiivselt, on olemas selge seos protestide ja koolide allesjäämise vahel. Protestidel on seega oluline roll poliitilises protsessis ning see vääriks uurimist ka Eesti kontekstis.

PROTESTID JA NENDE UURIMINE.

Demokraatliku riigikorra juurde kuuluvad lisaks nn tavalistele poliitikas osalemise vormidele nagu valimised ka protestid ja protestiliikumised (Tarrow 2011). Loomulikult saab protestida ka valimistel mõne partei või üksikkandidaadi poolt hääletades (Ehin, Solvak 2012; Solvak, Vassil 2015), kuid selles artiklis on käsitluse all sellised klassikalised protestivormid nagu demonstratsioonid, streigid ja allkirjade kogumised. Siinkohal on oluline esile tõsta, et protestiaktioonid ei väljenda alati ainult rahulolematust mõne poliitilise otsuse või sündmusega, vaid võivad olla mobiliseeritud ka mõne institutsiooni või otsuse toetuseks. Näiteks võib tuua nii Euroopa Liidu kui ka immigratsiooni poolt ja vastu olevaid

proteste. Kuni 60ndateni pidasid paljud esindusdemokraatia pooldajad, aga ka sotsiaalteadlased, proteste millekski negatiivseks ja problemaatiliseks, kuid selline suhtumine on muutunud ning tänapäeval peetakse inimeste osalust protestides demokraatiale peaaegu sama oluliseks kui valimistel osalemist (Norris *et al.* 2005; Teorell 2006). See muidugi ei tähenda, et protestiliikumised ja aktsioonid kannavad alati demokraatlikke ideid. Nii parem- kui

**Sotsiaalsed liikumised
reageerivad
teatud ajal
konkreetsel
poliitilisele otsusele
või pikaajalisele
ebaõiglasele poliitikale.**

ka vasakäärmuslikud protestid on olnud ning on jätkuvalt tavalised nii Lääne-Euroopas (Hutter 2014), Ameerikas (Earl *et al.* 2004) kui ka Ida-Euroopas (Minkenberg 2002). Protesti definitsioon ei eelda, et tegemist on sihikindla ja ratsionaalse kindlate eesmärkidega aktsiooniga. See võib olla ka puhtalt emotsionaalne etenduslik (*performance*) sündmus, mis soovib teatud probleemidele tähelepanu juhtida.¹ Protesti „oht“ kui selline polegi enam väga oluline teema, ning paljud teadusprojektid uurivad hoopis, kus, millal ja kelle poolt on protestid mobiliseeritud ning millist mõju, kui üldse, need aktsioonid poliitilistele otsustele avaldavad (Bosi *et al.* 2016).

¹ Selline nn laiem lähenemine on oluline just mõistmaks, miks paljud protestiaktsioonid on korraldatud pigem haritud keskklassi kui rahulolematute kitsikuses olevate gruppide poolt. Näiteks on paljud uurimised näidanud, et enamik proteste tööpuuduse küsimustes organiseerivad ametiühingud, mitte töötud (Giugni 2010). Samas, sellised aktsioonid võivad olla ka vägivaldsed terroriaktid, mida alates aastast 1980 on Rootsis toime pandud vaid kaks – pommiplahvatus 11. detsembril 2010 ning veoauto rünnak 7. aprillil 2017.

Selleks et Rootsis toimunud proteste mõista, kirjeldan lühidalt, millised on peamised käsitlused protestide mobiliseerimise seletamiseks (pikemat käsitlust vaata Tarrow 2011). Lihtsustatult on olemas kolm peamist voolu: inimeste rahulolematuse ja eriti tunnetatud suhteline ebaõiglus (*relative deprivation*), erinevate ressursside nagu organisatsioonid ja informatsioon olemasolu, ja poliitilise süsteemi avatus. Loomulikult, kõik rahulolematud inimesed ei organiseeri alati demonstratsioone. Organisatsioonid ja sotsiaalsed liikumised mobiliseeruvad ka ikka ainult teatud ajal, reageerides mõnele konkreetsele poliitilisele otsusele või mõnele pikaajalisele ebaõiglasele poliitikale (näiteks naiste valimisõigusega seotud protestid). Mittedemokraatlikus riigis nagu Venemaa või Valgevene on protestide mobiliseerimine keerulisem (loe: ohtlikum) kui Eestis, Rootsis või Ameerikas. Samas, riigisiselt, demokraatlike režiimide sees, on olulisteks proteste soodustavateks tingimusteks aktivistide tõstatatud teemasid toetavate poliitiliste parteide olemasolu (nn liitlased ehk *allies*) ning nende parteide võimupositsioon, aga ka suursündmused nagu valimised, valitsuse kukkumine, mõni rahvusvaheline konflikt ja immigratsiooni laine või majanduskriis. Need tegurid on olulised ka Rootsis toimunud protestide mobiliseerimise mõistmiseks.

RAHULIK ROOTSI? Rootsit nimetatakse üldiselt klassikaliseks kokkuleppekultuuri näiteks. Alates 1934. aastast, mil sõlmiti nn töörahu kokkulepe ametiühingute ja tööandjate keskliidu vahel, valitseb riigis selle leppe – Saltsjöbadet'i kokkuleppe – õhkkond (Brink Pinto, Ericsson 2016). Proteste ning eriti streike peaks seepärast olema suhteliselt vähe ja vahel rõhutada, et Rootsis on sotsiaalsed liikumised – eriti keskkonna ning naiste õiguste eest seisvad liikumised – saavutanud oma eesmärgi eriliste aktsioonideta (vt Peterson 2016). Teisalt on viimaste aastate uudised,

eriti väljaspool Rootsit, toonud esile just riigis toimuvaid proteste. Olgu selleks siis 2013. aasta mais toimunud Husby rahutused (vt ka Uba 2013) või hiljutised autode põletamised Malmö, Uppsala ja Stockholmi eeslinnades. Just pärast Husby rahutusi tõstatati ajakirjanduses küsimus, kas protestide arv Rootsis on läbi aegade suurenenud või vähenenud. Toona polnud sellele võimalik vastata andmete puudumise tõttu. Nüüd on meil selleks paremad, kuigi mitte täiuslikud võimalused tänu esimesele Rootsi protestiandmebaasile, mis sisaldab infot enamiku aastatel 1980–2011 toimunud protestide kohta.² Neid allpool tutvustangi.

ROOTSI PROTESTIANDMEBAAS.

Andmebaasi on kogutud andmed ajalehtedes aastaül 1980–2011 avaldatud informatsiooni põhjal. Töö käik oli lihtsustatult järgmine: uurijad järgisid konkreetset protesti definitsiooni ning otsisid ajalehtedest vastava sisuga artikleid; leitud artiklid kataloogiti (kodeeriti) süstemaatilisel. Ajalehti, mida me kasutasime, oli seitse, aga peamiselt järgiti kolme allika uudiseid: Dagens Nyheter (DN), Uppsala Nya Tidning (UNT) ja uudiste portaal TT. Kuigi see on tunnustatud viis proteste uurida ka mujal maailmas (nt Saksamaal – Rucht (1996) või USAs Earl *et al.* (2005), on sellel meetodil kolm puudust. Esiteks kulub ajalehtede süstemaatiliseks läbivaatamiseks palju aega ning isegi kui viimaste aastate ajalehed on digitaliseeritud, peab vanemaid numbreid sirvima mikrofilmide abil. Teiseks, ajalehed kipuvad avaldama uudiseid peamiselt suurtest, vägivaldsetest või muidu märkimisväärtsetest sündmustest ning jätavad väiksed tavalised aktsioonid tähelepanuta. Kolmandaks, eri ajalehed ja ajakirjanikud võivad kajastada sama sündmust erinevalt ning seetõttu moonutavad tegelikku pilti protestijate

² Andmebaasi koostaja on loo autor. Projekti finantseeris Forte (Swedish Research Council for Health, Working Life and Welfare), projekti number 2011-0984.

Rootsi protestiandmebaas sisaldab infot enamiku aastail 1980–2011 toimunud protestide kohta.

nõuetest või kohal olnud aktivistide arvust (vt ka Ortiz *et al.* 2005). Head alternatiivi meedias kajastatud informatsioonile pole, sest info politseis registreeritud protestilubade kohta ei anna samuti head pilti juba toimunud aktsioonidest ning osa liikumisi ei registreeri oma aktsioone eelnevalt (nt parem- ja vasakäärmuslased). Seega, olles ühelt poolt kriitilised meedias avaldatu suhtes, kasutab enamik sotsiaalsete liikumiste ja protestide uurijaid just neid materjale protestiandmete süstemaatiliseks analüüsiks.

Rootsi protestiandmebaasis kasutatud protesti definitsioon on sarnane teiste maade omadega (Earl *et al.* 2005) ning viitab kollektiivsetele aktsioonidele või aktsioonidele, millel on laiemaid gruppe mõjutavad nõuded. Selline kahene definitsioon on põhjendatud sellega, et enamik proteste toimub kolme või enama inimese osavõtul, kuid mõne üksiku protesti nagu näljastreik, enese põlema panemine või muu terrorismiakt paneb sageli toime vaid üks inimene. Me ei lugenud protestiks aktsioone, kus tegemist oli puhtalt isikliku huviga või kus indiviidiga seotud otsus ei mõjuta mõnda inimeste gruppi laiemalt. Näiteks on päris sagedased protestid põgenike perede väljasaatmise vastu ning isegi kui see otseselt puudutab üht peret, on sellised otsused laiemal immigratsiooni- poliitika osa. Samas, kui inimene saadab protestikirja seoses enda vallandamisega ning see vallandamine ei ole seotud mõne sotsiaalse grupi õigustega, siis sellist aktsiooni andmebaasist ei leia.

Nõude tähtsust grupile on raske hinnata. Näiteks võime võtta ühe Rootsi tuntuima

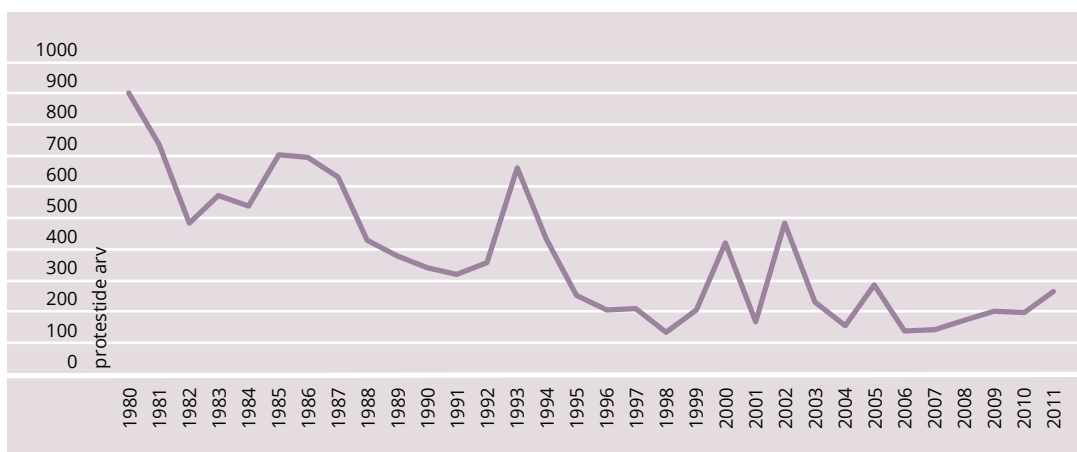
näljastreigi, mil Folke Pudas protesteeris oma kehtetuks tunnistatud taksoteenuse lepingu vastu 1986. aastal. See tundub olevat ühe isiku probleem, kuid tegelikult viidi see juhtum edasi Euroopa Kohtusse ning 1988. aastal oli Rootsi valitsus sunnitud muutma oma asjaajamise seadust nii, et vältida edasisi sarnaseid juhtumeid (seda juhtumit teatakse kui *lex Pudas*). Seega on tegemist protestiga, millel on selge suuremat hulka rahvast mõjutav tulemus ning see aktsioon on ka andmebaasis kirjas.

Iga protesti puhul on ajalehe informatsiooni kasutatud selleks, et registreerida protesti algus, kestus, koht, kus protest aset leiab, osalejad ja organiseerijad, protesti vorm (protestikiri, demonstratsioon, streik, hoone hõlvamine jms), esitatud nõudmised, politsei kohalolu ning sündmustega kaasnenud kahjud (kui neid oli). Näiteks sai registreeritud Rootsi üks pikemalt kestnud „okupatsioon“ (*vaktrning* ehk valvamine) – 7233 päeva (peaaegu 20 aastat), kus alates 21. aprillist 1980 kaitsesid kohalikud elanikud Kynnefjälle mäepiirkonda selle eest, et sinna ei toodaks tuumaelektrijaamades tekkinud jäätmeid. Andmete kogumise ja kodeerimise protsessi tulemusel saime kokkuvõttes informatsiooni 18 382 protesti kohta, kuigi ainult vähem kui

pooled – ligi 8000 on nn tänavaaüksioonid (demonstratsioon, marss, blokaad, streik). Kuna ajalehed esitasid andmeid natuke erinevalt, esitab joonis 1 andmed kolmele peamisele allikale tuginedes.³

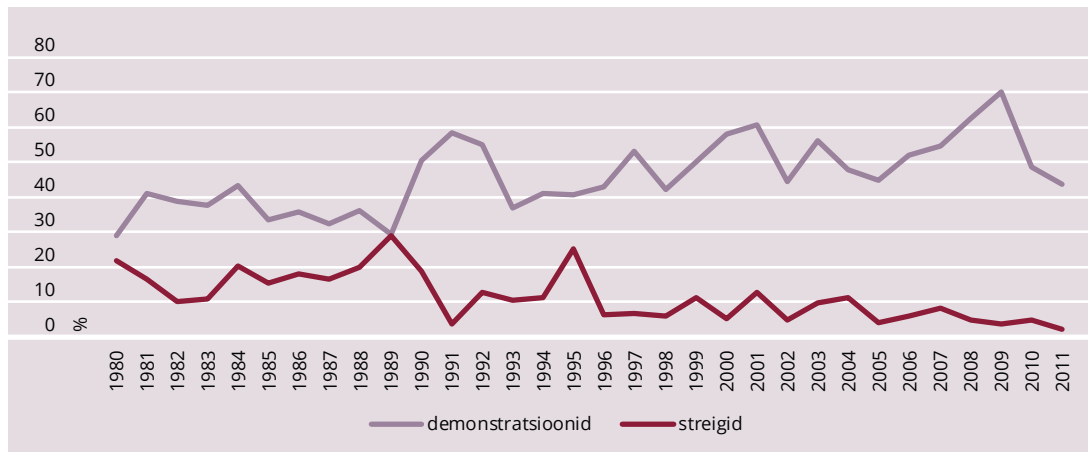
Kuigi üldine protestide arv on aegade jooksul kahanenud, siis see on toimunud just protestikirjade (nt lugeja kiri ajalehele rohkem kui kolme inimese või ühe organisatsiooni poolt), aga ka streikide arvelt. Demonstratsioonide osakaalu kasv ning streikide osakaalu vähenemine on toodud joonisel 2. Alates 1980. aasta suurstreigist (25. aprill kuni 12. mai) on streikide arv üldiselt vähenenud, kuid tuleb ka meele pidada, et Rootsi ametiühingutel on lubatud streikida ainult siis, kui kehtiv kollektiivleping saab läbi ning uued läbirääkimised ebaõnnestuvad. Loomulikult leiab aset ka ebaseaduslikke streike ning teiste ametiühingute toetuseks või teatud erialade toetuseks mobiliseeritud blokaade ja demonstratsioone, kuid nende üldine osakaal on väga väike.

³ See joonis näitab protestide arvu just neis kolmes allikas. Võrreldes 1996. ja 2002. aasta punkte, on näha, et kohalik leht (UNT) raporteerib tunduvalt vähem aktsioone kui üleriigiline leht DN ja uudisteportaal TT. Kui võrdleme aga artiklite sisu, siis selgub, et kohalikud lehed lisavad ka mitmeid kohalikke sündmusi ning just väikeste kohaliku tähtsusega protestide kohta me muidu informatsiooni ei saaks.

JOONIS 1. Protestide arv aastas kolme allika põhjal, 1980–2011

Allikas: autori koostatud

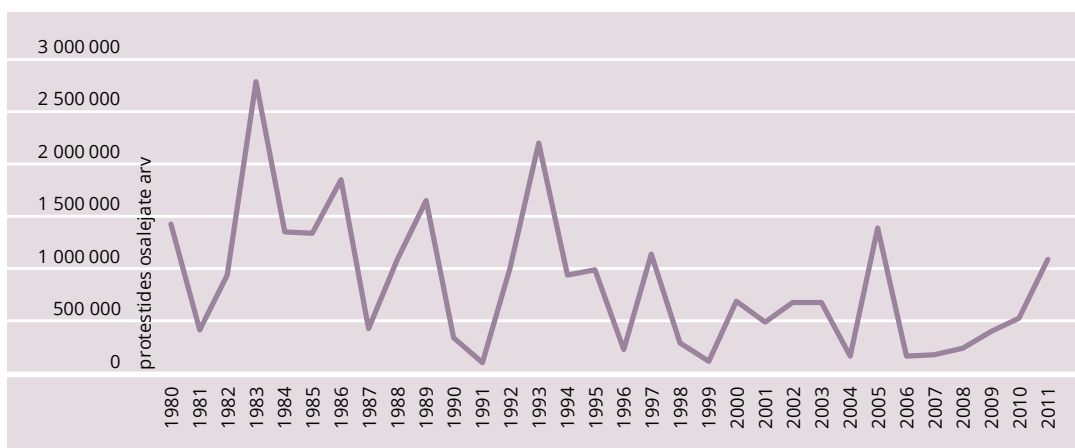
JOOINIS 2. Demonstratsioonid ja streigid, 1980–2011

Allikas: autori koostatud

KAS LIGI 8000 TÄNAVAPROTESTI KOLMEKÜMNE AASTA JOOKSUL ON PALJU VÕI VÄHE?

Iseenesest ei ütle teatud protestide arv ühe aasta jooksul midagi erilist riigi poliitilise kultuuri või demokraatia tugevuse kohta. Oluline on need numbrid panna võrdlevasse konteksti. Sotsiaalsete liikumiste uurijad on kogunud protestide kohta süstemaatiliselt andmeid ka paljudes teistes Euroopa riikides (vt ülevaadet Hutter 2014), kuid kahjuks põhinevad need enamasti ainult

esmaspäeval ilmunud ajalehtede artiklidel ning seetõttu pole absoluutarvud Rootsiiga võrreldavad. Siiski, vaadates protestides osalenute arvu viimase 30 aasta jooksul (joonis 3), saab öelda, et Rootsi trend on sarnane Hollandi, Šveitsi ja Saksamaa omaga, kus protestides osales rohkem inimesi 1980ndatel kui 2000ndatel (Hutter 2014). Prantsusmaal niisugust kahanevat trendi pole. Siinkohal on oluline märkida, et protestis osalenud inimeste arvu määratlemine on sageli üsna umbkaudne, sest

JOOINIS 3. Protestides osalejate arv aastas, 1980–2011

Allikas: autori koostatud

ajalehed raporteerivad osalejaid „sadades” või „tosinates”. Juhul kui eri allikad mainisid erinevaid osalejate arve, siis on andmebaasi sisestatud nende arvude aritmeetiline keskmine. Kuigi osalejate arv on aastatega vähenenud, on demonstratsioonide osakaal kogu protestide hulgas (joonis 2) ning demonstratsioonide kogu arv kasvanud.

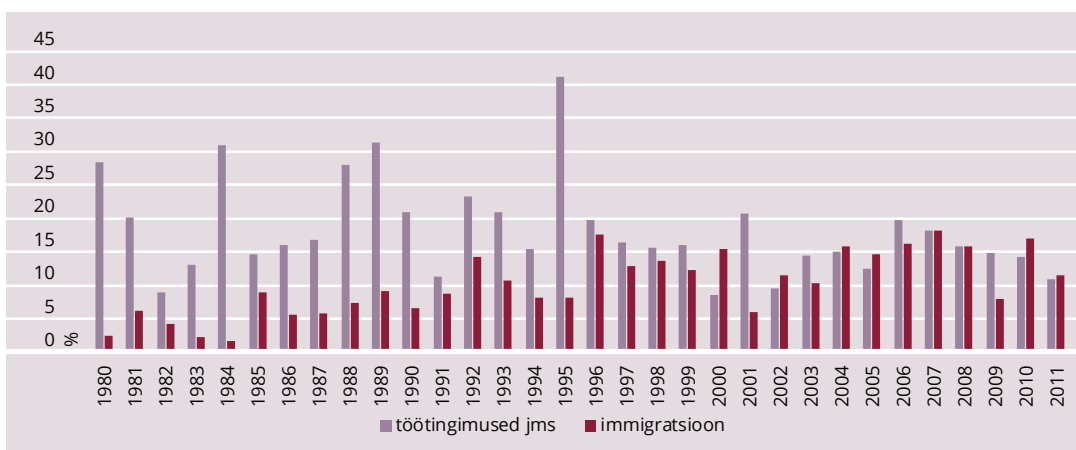
On oluline nentida, et esitatud andmed ehk „protestilained” ei ühti sugugi eri küsitluste andmetega. Näiteks järgides vaid European Social Survey (ESS) uurinuid, oleksime arvanud, et protestide arv Rootsis aastate jooksul ei muutu. ESSi 2012. aasta andmete järgi oli ainult 8 protsenti vastanutest osalenud demonstratsioonidel viimase 12 kuu jooksul, ja see number oli samasugune aastal 2004 (andmed saadaval ESSi kodulehel – www.europeansocialsurvey.com). Joonis 3 näitab, et protestidel osalejate arv kõigub, kuid just 2011 oli see kindlasti kõrgem kui 2003.

Kuigi meil puuduvad süstemaatilised andmed viimaste aastate kohta (andmebaasis on protestid ainult aastani 2011), on alust arvata, et demonstratsioonide arv Rootsis üldiselt ei vähene. Näiteks registreerisid suuremate linnade (Stockholm,

Göteborg, Malmö) politseiüksused ligi 900 suuremat ja väiksemat demonstratsiooni või avalikku protestiüritust ajavahemikus 29. juunist 2015 kuni 31. jaanuarini 2016 (Hermansson 2016). Politseis registreeritakse muidugi rohkem sündmusi kui ajalehes kirjas – kõik aktsioonid ei ületa uudiskünnist, kuid arv 900 on võrreldav kõigi seitsme allika raporteeritud 670 samalaadse sündmusega aastal 2011.

MILLE ÜLE AKTIVISTID KURDAVAD?

Viimati mainitud ajavahemik (juuni 2015 – jaanuar 2016) on üldiselt teada kui periood, mil Rootsi saabus aegade suurim kogus põgenikke ning paljud soovisid teada, kas selline sündmus väljendub ka protestides. Siiski, immigratsiooniga seotud (nii poolt kui vastu) protestid moodustasid sel ajavahemikul ainult 14 protsenti protestiaktsioonidest (Hermansson 2016). Niisugune osakaal on näha ka joonisel 4, kus on toodud kahe eri tüüpi „protesti teema” ajaline jaotus. Tööga (palk, tööttingimused jms) seotud protestide osakaal on alates 1990ndate keskpaigast vähenenud ning immigratsiooniga seotud protestide arv võrreldes 1980ndatega suurenenud. Samas on see osakaal sarnane 1990ndatega ning võib öelda, et tegelikult on toimunud

JOONIS 4. Töötamisega (palk, tööttingimused) ja immigratsiooniga seotud protestid, 1980–2011

Allikas: autori koostatud

protestide mitmekesisustumine (vt tabel 1). Lisaks tööteemadele keskendub järjest rohkem tänavaproteste sellistele teemadele nagu haridus ja koolid (eriti koolide sulgemise vastased protestid), tervishoid ja üldine infrastruktuur (nt uute majade või teede ehitus).

Paljud nn tööga seotud protestid keskenduvad kollektiivlepingutele ja palgale. Näiteks toimus 2003. aasta märtsis-aprillis suur streigivoog, kus peamiselt avalikus sektoris töötavaid inimesi koondav ametiühing Kommunal nõudis kõrgemaid palku. Haridusteemalised protestid on enamasti koolide sulgemiste vastu või nõuavad väiksemaid klasse ja paremaid töötingimusi õpetajatele. Näiteks tuli 2011. aasta detsembris ligi 2700 Gotlandi elanikku Visby tänavatele, et protesteerida kohalike koolide sulgemise vastu (saarel elab ligi 58 000 inimest). On teada, et ajavahemikus 1991–2010 toimus Rootsis ligi 1300 koolide sulgemise vastast protestiaktiooni (Ulba 2016a).

Sõjavastaseid proteste on läbi aegade olnud palju, kuid välja võib tuua nii 2000. aasta Tšetšeenia sõja vastased demonstratsioonid kui ka väga suured (75 000 osalejat) aktsioonid Iraagi sõja vastu aastal 2003. Inimõiguste ning

demokraatia teemaliste protestide näiteks võib tuua aktsioone nõukogude okupatsiooni vastu Baltikumis, millest suurimad toimusid 1985 ja 1991. Lisaks toimus aastatel 1990–1991 ligi 71 nn esmaspäeva aktsiooni, mil igal esmaspäeval kell 12 kogunesid Baltimaade iseseisvuse toetajad Norrmarlmstorgile (vt ka Kuldkepp 2016). Infrastruktuuriga seotud protestid on üldiselt väikesed ning toimuvad kohalikul tasandil – enamasti nõutakse eluasemeprobleemide lahendamist ning üürikorterite juurde ehitamist või siis ollakse sildade ja kaubanduskeskuste ehitamise vastu. Keskkonnaprotestide suurem osakaal 1980ndatel on seotud toonaste tuumaelektriijaamade vastaste aktsioonidega, 1990ndad tõid erinevaid loomakaitse aktsioone, kuid viimasel kümnendil domineerivad hundijahi poolt ja vastu olevad protestid ning kliimasoojenemise vastased aktsioonid.

Immigratsiooniga seotud aktsioonid on üldiselt kas immigratsioonipoliitika vastu või poolt, kuid palju on ka konkreetsete inimeste riigist väljasaatmise vastaseid aktsioone. Üks suuremaid protestiaktioone oli näiteks 2005. aasta aprillis nn lihavõtteaktsioon (*Påskupppropet*), kus nõuti, et riik annaks ebaseaduslikele põgenikele

Probleem	1980–1989	1990–1999	2000–2011
Töö (palk, töötingimused)	20	18	12
Kool, haridus	12	9	9
Rahu, relvade ja vägivalda vastu	8	5	4
Infrastruktuur	7	8	9
Inimõigused, demokraatia	6	4	4
Keskkond	5	3	4
Immigratsioon (poolt ja vastu)	5	11	13
Ülejäänud	37	41	45
Summa, %	100	100	100
Protestide arv ajavahemikus	3264	2620	3931

TABEL 1. Peamised probleemid, mida tänavaprotestidel tõstatatakse, 1980–2011, osakaal, %
Märkus: Ühel protestiaktioonil võidakse tõstatada rohkem kui üks teema, kuid käesolev tabel kajastab vaid peamisi teemasid, st ühe protesti kohta üks teema.

Allikas: autori koostatud

amnestia (petitsioonile kirjutas alla ligi 15 700 inimest). Samas toimuvad ka regulaarsed immigratsioonivastased aktsioonid nagu alates 2001. aastast igal 7. detsembril toimuv Salem-marss või 30. novembril toimuv Karl XII surmaaastapäeva tähistamine. Nii nagu Eesti Konservatiivse Erakonna poolt Tallinnas organiseeritud tõrvikurongkäigu puhul 24. veebruaril kasutasid paremäärmuslikud liikumised Rootsis oma riigi püha (*nationaldagen*) 6. juunil eri demonstratsioonideks aastail 2005–2008. Viimasel aastal (2008) osales 900 inimest ja neist 100 arreteeriti gruppidevahelise vaenu õhutamise (*hets mot folkgrupp*) süüdistusega.

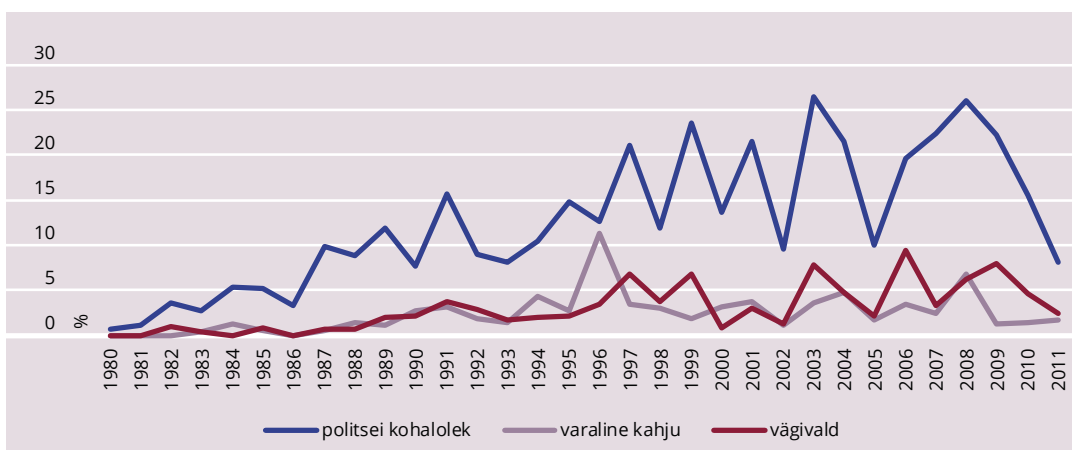
RAHUTU ROOTSI? Kõik need sündmused näitavad, et Rootsi pole sugugi nii vaikne ja rahulik, kui vahel rõhutatakse. Samas on oluline arvesse võtta, et vastupidi paljudele teistele Euroopa riikidele (Prantsusmaa, Itaalia, Suurbritannia), on Rootsis toimunud protestid suhteliselt

Rootsis toimunud protestid on suhteliselt rahulikud.

rahulikud. Analüüsitud 30 aasta jooksul on surma saanud kaks inimest ja nendest üks oli end 2010. aasta jõulude eel õhku lasknud terrorist. 2017. aastal tuleb lisada nelja inimohvriga terrorirünnak, kuigi selle motiivid pole artikli kirjutamise ajaks veel selgunud. Viimaste aastate jooksul on rahutute (inglise keeles *disruptive*) protestide osakaal kasvanud (joonis 5), kuid üldiselt moodustab see siiski väga väikese osa aktsioonidest. Ka Eesti uudistesse jõudnud eeslinnade rahutused, nagu toimusid Husbys 2013 või Rinkebys 2017 (Stockholm), on tegelikult suhteliselt harvad. Lisaks tuleb nentida, et esitatud andmed põhinevad meedias esitatule ja seetõttu on rahutud aktsioonid andmetes ülesindatud (vt ka Earl *et al.* 2003).

NO PROTESTIVAD JA MIS SELLEST ...

Kuna protestid on sageli seotud poliitiliste otsustega, on oluline küsida, kas need tuhanded aktsioonid ka poliitikas mingit rolli mängivad. Sageli nenditakse, et protestid ei mõjuta ning ei tohikski mõjutada esindusdemokraatias toimuvat (Giugni 2004). Teisalt on selge, et inimesed ei protesteeriks, kui nad ei loodaks, et see aktsioon ka mõne poliitilise muutuse kaasa toob (Bäck *et al.* 2014). Selleks et

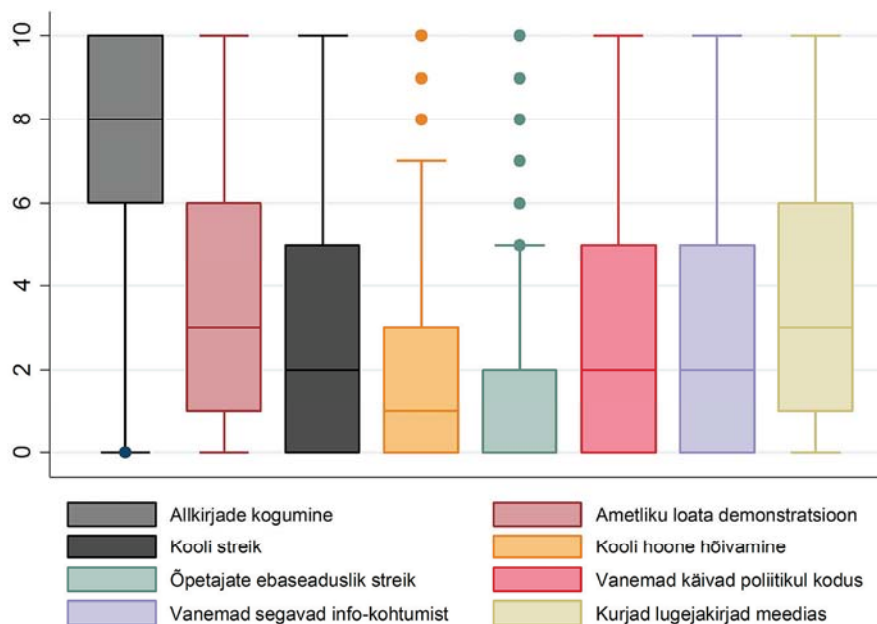
JOONIS 5. Rahutute protestide osakaal ning politsei kohalolek protestidel on kasvanud, 1980–2011
Allikas: autori koostatud

midagi protestide mõju kohta Rootsi poliitikas öelda, olen vaadelnud proteste koolide sulgemiste vastu perioodil 1991–2010. Kuigi töö ja palga küsimustega seotud proteste on olnud tunduvalt rohkem, on selliste protestide mõju poliitikale raskem uurida, sest palgatõus jms sõltub paljuski ettevõtete ja ametiühingute vahelistest kollektiivlepingutest. Koolide sulgemisega seotud protestide puhul aga on otseseks sihtmärgiks kohalik omavalitsus ning valla poliitikud. Rootsis on 290 valda.

Lühidalt saab öelda, et kui aastatel 1991–2010 plaanisid Rootsi vallad sulgeda ligikaudu 1200 kooli, st umbes 26 protsenti koolidest, siis sulgemise otsus tehti ainult 816 kooli puhul (65% plaanitust). Ka Eestis korraldati koolide sulgemise vastu mitmeid protestiakttsioone, kuid kahjuks puudub meil nendest korralik süstemaatiline ülevaade. Rootsis toimunud koolide sulgemise vastased protestid olid

mitmekesised – alustades õpilaste, vanemate ja tsiviilühiskonna organisatsioonide protestikirjadest ja lõpetades koolistreikidega. Viimased on ebaseaduslikud aktsioonid, kus vanemad ei saada oma lapsi protesti märgiks kooli. Kuigi mitmel puhul ei saavutanud Rootsis aktivistid oma eesmärki ning kool suleti, saab öelda, et rohkem kui poolte koolide puhul (62%) täitsid aktivistid oma eesmärgi vähemalt osaliselt. Nimelt lükati lõplikku otsust kool sulgeda just protestide pärast edasi ning mitmel puhul on kool veel praegugi alles (vt lähemalt Larsson Taghizadeh 2015, Uba 2016b). Kuidas seda seletada?

Erilist tähelepanu väärivad siin kaks aspekti – vallapoliitikutel on enamasti soov valimistel võita ning hoida ära suured (ebamugavad) protestiakttsioonid. Osaliselt seletab protestide võimalikku mõju ka poliitikute suhtumine protestiakttsioonidesse. Tänu 2010. aastal kogutud andmetele saame näidata, mida kohaliku

JOONIS 6. Kohalike poliitikute arvamus koolide sulgemise vastastest protestidest Rootsis, 2010, aktsepteeritavus 10pallisel skaalal

Allikas: Gilljam et al. 2012

omavalitsuse poliitikud arvasid just koolide sulgemiste vastastest aktsioonidest Rootsis (vt lähemalt Gilljam *et al.* 2010, Uba 2016a).

Joonisel 6 on näha ligikaudu 8000 kohaliku poliitiku vastused küsimusele: kui mõistetavaks te peate järgmisi koolide sulgemiste vastaseid protestivorme: allkirjade kogumine, ebaseaduslik demonstratsioon, koolistreik, koolihoone hõlvamine, ebaseaduslik õpetajate streik, lapsevanemad segavad kohtumisi poliitikutega, lapsevanemad külastavad poliitikute kodu ja lapsevanemad ründavad poliitikuid meedia kaudu. Kuigi poliitikute üldiselt negatiivne suhtumine protestidesse pole eriline üllatus, siis näitab joonis 6, et see negatiivne arvamus varieerub olenevalt protesti vormist – allkirjade kogumised on laialt aktsepteeritud, samas kui õpetajate streigi ja koolihoone okupeerimise suhtes ollakse üldiselt väga negatiivsed. Kui vaadata vastanud poliitikute tausta (parteiline kuuluvus, positsioon opositsioonis või mitte, sugu, vanus, koolide sulgemiste arv vallas), saame lihtsa regressioonanalüüsi abil teada, millised kohalikud poliitikud on protestide suhtes negatiivsemalt meelestatud (vt analüüsi Uba 2016a). Selgub, et kuigi parempoolsed poliitikud suhtuvad protestidesse üldiselt negatiivsemalt kui vasakpoolsete parteide esindajad, ei mängi ideoloogiline kuuluvus protestide hindamise puhul erilist rolli. Hoopis olulisem on vastaja võimupositsioon. Võimul oleva

***Võimupartei liikmed
suhtusid koolide
sulgemiste vastastesse
protestidesse alati
negatiivsemalt kui
opositsioonipoliitikud,
sõltumata ideoloogilisest
kuuluvusest.***

partei või koalitsiooni liikmed suhtusid koolide sulgemiste vastastesse protestidesse alati negatiivsemalt kui opositsiooni poliitikud, sõltumata nende ideoloogilisest kuuluvusest.

See on huvitav tulemus, sest enamasti oodatakse, et vasakpoolsed erakonnad toetavad protestiliikumisi rohkem kui parempoolsed erakonnad. Ka koole sulgesid vasak- ja parempoolsete juhitud vallad sarnaselt ning partei poliitika mängis protestide „õnnestumisel” vähe rolli. Enamasti saavutasid aktivistid oma eesmärgi ikkagi tänu järjekindlale mobiliseerumisele ning hästi põhjendatud argumentide kasutamisele (Uba 2016b).

KOKKUVÕTTEKS. Selle artikli eesmärk oli näidata, et hoolimata viimastel aastatel meedias levinud uudistest Rootsi suurlinnade eeslinnades toimunud rahutuste ning hiljutise terrorismiakti kohta, on siiski tegemist suhteliselt rahuliku Põhjamaa riigiga. Üldine protestide arv on 1980. aastatega võrreldes kahanenud, kuigi demonstratsioonid moodustavad neist aktsioonidest järjest suurema osa ning ka politsei osalusega protestide osakaal on tõusnud. Samas, immigratsiooniteemaliste protestiaktsioonide arv pole alates 1990ndatest eriti muutunud ning peamised protestide teemad Rootsis on palk, töötingimused ning viimastel aastakümnetel ka haridus ja koolide sulgemised. Viimaste puhul kirjeldasin ka protestide võimalikku mõju poliitikale. Isegi kui poliitikute üldine negatiivne arvamus protestiaktsioonidest pole kusagil üllatus, sõltub selline suhtumine Rootsis protesti vormist ning poliitiku võimupositsioonist. Opositsioon on sõltumata ideoloogilisest kuuluvusest kooli sulgemiste vastaste protestide suhtes positiivsem kui võimul olev erakond või koalitsioon. Samas, negatiivsest suhtumisest hoolimata saavutasid kooli sulgemise vastased aktivistid oma tahtmise üle pooltel juhtudel. See näitab, et inimeste

aktiivsus valimisvälisel perioodil võib vahel mängida olulist rolli (vähemalt kohalikus) poliitikas.

Kuna Eestis on samuti olnud koolide sulgemiste vastaseid aktsioone, oleks huvitav teada saada ka nende aktsioonide poliitilist tähtsust. Kodanikuühiskonna aktiivsust on meil ja Ida-Euroopas tervikuna uuritud peamiselt küsitluste abil, kuid arvan, et protestiaktatsioonide süstemaatiline analüüs annaks meile inimeste poliitilisest aktiivsusest terviklikuma pildi.

**Kooli sulgemise
vastased aktivistid
saavutasid
oma tahtmise rohkem
kui pooltel juhtudel.**

KASUTATUD KIRJANDUS

- BOSI, L., GIUGNI, M., UBA, K. (2016). The consequences of social movements. Cambridge University Press.
- BRINK PINTO, A., ERICSSON, M. (2016). Politik underifrån. Kollektiva konfrontationer under Sveriges 1900-tal, Arkiv förlag.
- BÄCK, H., TEORELL, J., WESTHOLM, A. (2011). Explaining modes of participation: A dynamic test of alternative rational choice models. – Scandinavian Political Studies, 34(1), 74–97. – DOI: 10.1111/j.1467-9477.2011.00262.x
- EARL, J., MARTIN, A., MCCARTHY, J. D., SOULE, S. A. (2004). The use of newspaper data in the study of collective action. – Annual Review of Sociology, 30, 65–80. – DOI: 10.1146/annurev.soc.30.012703.110603
- EHIN, P., SOLVAK, M. (2012). Party voters gone astray: Explaining independent candidate success in the 2009 European elections in Estonia. – Journal of Elections, Public Opinion & Parties, 22(3), 269–291. – DOI: 10.1080/17457289.2012.682579
- GILLJAM, M., PERSSON, M., KARLSSON, D. (2012). Representatives' attitudes toward citizen protests in Sweden: The impact of ideology, parliamentary position, and experiences. – Legislative Studies Quarterly, 37(2), 251–268. – DOI: 10.1111/j.1939-9162.2012.00045.x
- GIUGNI, M. (ed.). (2010). The contentious politics of unemployment in Europe: Welfare states and political opportunities. Springer.
- HERMANSSON, P. (2016). Media and protest mobilisation: A time series cross-sectional analysis of immigration-related protests in Sweden. BA thesis. Uppsala University. – <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-296353>
- HUTTER, S. (2014). Protesting economics and culture in Western Europe: New cleavages in left and right politics. University of Minnesota Press.
- KULDKEPP, M. (2016). Swedish political attitudes towards Baltic independence in the short twentieth century [Kokkuvõte: Rootsi poliitilised hoiakud Balti riikide iseseisvuse suhtes lühikesel 20. sajandil]. – Ajalooline Ajakiri. The Estonian Historical Journal, (3/4), 397–430. – <https://ojs.utlib.ee/index.php/EAA/article/view/AA.2016.3-4.04>
- LARSSON TAGHIZADEH, J. (2015). Quality over quantity? Technical information, interest advocacy and school closures in Sweden. – Interest groups & Advocacy, 4(2), 101–119. – DOI: 10.1057/iga.2014.17
- MINKENBERG, M. (2002). The radical right in post socialist Central and Eastern Europe: Comparative observations and interpretations. – East European Politics and Societies, 16(2), 335–362. – https://is.muni.cz/el/1423/podzim2005/SOC765/um/Radical_Right_in_CEE.pdf
- NORRIS, P., WALGRAVE, S., VAN AELST, P. (2005). Who demonstrates? Antistate rebels, conventional participants, or everyone?. – Comparative politics, 189–205. – DOI: 10.2307/20072882
- ORTIZ, D., MYERS, D., WALLS, E., DIAZ, M. E. (2005). Where do we stand with newspaper data? – Mobilization: An International Quarterly, 10(3), 397–419. – <http://mobilizationjournal.org/doi/abs/10.17813/mai.10.3.8360r760k3277t42>
- PETERSON, A. (2016). Successful social movement outcomes without social movements? Research on Swedish social movements and Swedish social movement research. – O. Fillieule, G. Accornero, (eds.). (2016). Social movement studies in Europe: The state of the art. Berghahn Books, 319–336.
- RUCHT, D. (1996). German unification, democratization, and the role of social movements: A missed opportunity? – Mobilization: An International Quarterly, 1(1), 35–62. – <http://mobilizationjournal.org/doi/abs/10.17813/mai.1.1.g84401622ux86r5x>
- SOLVAK, M., VASSIL, K. (2015). Indifference or indignation? Explaining purposive vote spoiling in elections. – Journal of Elections, Public Opinion and Parties, 25(4), 463–481. – DOI: 10.1080/17457289.2015.1063495

Katrin Uba

TARROW, S. G. (2011). Power in movement: Social movements and contentious politics. Cambridge University Press.

TEORELL, J. (2006). Political participation and three theories of democracy: A research inventory and agenda. – European Journal of Political Research, 45(5), 787–810. – DOI: 10.1111/j.1475-6765.2006.00636.x

UBA, K. (2013). (Mis)Understanding recent Protests: The example of the Husby Riots in Sweden, CritCom blogg. – <http://councilforeuropeanstudies.org/critcom/misunderstanding-recent-protests-the-example-of-the-husby-riots-in-sweden/>

UBA, K. (2016a). Protest against the school closures in Sweden: Accepted by politicians? – L. Bosi, M. Giugni, M., K. Uba, (eds.). The consequences of social movements. Cambridge University Press.

UBA, K. (2016b). Deliberative protests? Persuading politicians not to close schools in Swedish municipalities. – Revista Internacional de Sociologia, 74(4). – DOI: 10.3989/ris.2016.i4

Põllumehed Toompeal meelt avaldamas 14. septembril 2015.

Foto: Eero Vabamägi/Postimees